

Posudek oponenta bakalářské práce

- Název práce:** Popperova kritika Platónova pojetí ideálního státu
Autorka: Magdalena Šilarová
Vedoucí práce: Mrg. Milan Hanyš, Ph.D.
Oponent Mrg. Stanislav Synek, Ph.D.

V předložené práci chce autorka posoudit oprávněnost Popperovy kritiky „Platónova ideálního státu“ formulované ve slavné knize *Otevřená společnost a její nepřátelé*. Tato kniha se stala předmětem vášnivé debaty již krátce po svém vydání v roce 1945 a bylo jí věnováno mnoho studií a článků. Zpracování takového tématu je proto ambiciózním podnikem jak pro množství sekundárních zdrojů, tak pro nároky kladené Platónovým textem.

Po jazykové stránce je předložená bakalářská esej spíše průměrná, dojem však kazí desítky chyb v interpunkci (odhadem kolem šesti na téměř každé stránce) a několik překlepů a hrubek. Ten pak nezlepší ani formální lupy v odkazech na literaturu: např. chybějící bibliografický údaj u citace R. Levisona (s. 7), který navíc není uvedený ani v seznamu použité literatury; nebo zmatečné ne/užívání obratu „tamtéž“ u opakujících se citací (např. pozn. č. 63 a 64 na s. 27, podobně pak na s. 31, 35, 36, 38). Není mi také jasné, proč u citací Aristotela autorka neuvádí standardní paginaci (dle Bekkerova vydání), když u odkazů na Platóna (Stenzelovu) paginaci udává. Vysvětlil by se tím snad i patrně chybný odkaz na Aristotela na s. 19 (pozn. 42).¹ Citace na s. 20 (pozn. 46) je zavádějící, resp. je buď upravená, nebo čerpá z jiného překladu, než jaký je uveden v poznáče.

V Úvodu své eseje autorka vyloží záměr práce, stručně objasní historický kontext vzniku *Otevřené společnosti* a upozorní na několik základních obtíží, jež s sebou interpretace Platónových textů nese. Hlavní část práce se pak věnuje čtyřem základním bodům Popperovy kritiky: „vznešené lži“, pojetí spravedlnosti, idealismu v politice a tzv. zákonu degenerace. Každá z jednotlivých kapitol pak má podobnou strukturu: autorka stručně nastíní, jaké části *Ústavy* se daný bod týká, zrekapituluje jádro Popperovy kritiky a zmíní pár jiných interpretací. V závěru pak shrne zjištění těchto kapitol a ukáže, v jakém smyslu a do jaké míry je podle ní Popperova kritika oprávněná.

K obsahu práce mám několik připomínek:

1. Výběr sekundární literatury reflektující či reagující na Popperovu kritiku Platóna působí poněkud arbitrárně. Autorka zřejmě neprovedla důkladnější rešerši daných témat a vybrala si články a texty, které byly po ruce. Svědčí o tom nepřímo i poněkud úsměvná pasáž v úvodu práce, podle níž to vypadá, že první vážnější pokusy o analýzu Popperovy kritiky *Ústavy* pocházejí z per studentů FHS UK, resp. FSV UK (viz s. 6).

¹Uvedená strana daného vydání pojednává o „malomyslném“ člověku a „ctížádosti“ (tj. EN IV, 9–10), nikoli o odlišném právním postavení otroků a občanů. Autorka snad chtěla odkázat na české vydání *Etiky Nikomachovy* z roku 2013, v němž strana 111 odpovídá začátku V. knihy. Ani tam se však o zmíněném rozdílu nemluví. Odkaz v pozn. 42 je proto velmi matoucí a zřejmě jde o omyl.

2. Práci se sekundární literaturou a jejímu srovnání s Popperovým čtením *Ústavy* chybí jasný interpretační klíč, resp. není jasné, na základě čeho autorka rozhoduje o ne/oprávněnosti dané (Popperovy) kritiky: zda je pro ni měřítkem určitá konkrétní (ideologická) pozice (pak se – tak jako Popper – ptáme na oprávněnost či pravdivost určité *myšlenky*, např. zda je rovnostářské pojetí spravedlnosti „správné“), nebo zda je měřítkem primární text (pak se ptáme na oprávněnost či přiměřenost *interpretace*).

V prvním případě by autorka měla vyložit, z jaké (ideologické) pozice kritiku provádí, tj. jakou pozici pokládá za měřítko pravdy, což ovšem nikde nečiní. Podle některých vyjádření však tuto pozici přesto přijímá: např. kritiku nerovnostářského pojetí spravedlnosti pokládá za oprávněnou – neboť oprávněné je podle ní právě a jen „rovnostářské“ pojetí (s. 41). Pak ale ani jí nejde o „objektivní interpretaci *Ústavy*“ (s. 43), ale o kritiku určitých myšlenek. Jinými slovy: dopouští se stejné zaujatosti vůči Platónovu textu jako Popper.

Ve druhém případě (jde-li jí o oprávněnost interpretace) by měřítkem měl být vlastní text *Ústavy*, s nímž však autorka pracuje minimálně, navíc povrchně a nepromyšleně, většinou jen s dílčími citacemi bez přihlídnutí k širším souvislostem dialogu (dopouští se tedy chyby, na niž upozorňuje Leo Strauss citovaný v Úvodu práce; viz též níže výtky 3). Týká se to všech čtyř klíčových kapitol:

- (a) V závěru kap. 1 (Vznešená lež) autorka píše, že „interpretací Platónova mýtu zrození je opravdu mnoho, o žádném (...) nemůžeme s jistotou tvrdit, že je správný“, zároveň však tyto interpretace nabízejí „další zajímavé úhly pohledu“ odlišné od Popperova, „a tím [Popperovu interpretaci] zároveň zpochybňují“ (s. 17). Pouhá existence více interpretací ovšem sama o sobě nic neznamena a o ne/oprávněnosti jakékoli interpretace nevyovídá. Bylo by třeba věnovat více pozornosti textu *Ústavy*.
- (b) Ve druhé kapitole (Pojetí spravedlnosti) autorka reprodukuje Platónovu *Ústavu* patrně z Popperovy perspektivy, takže uvádí bizarní tvrzení jako „v *Ústavě* v přehledu soudobých teorií nikde není zmíněn názor, že spravedlnost je rovností před zákonem“ (s. 22). Kde v *Ústavě* najdeme „přehled soudobých teorií“ (spravedlnosti)? Autorka zde navíc pracuje se zavádějícími a nepodloženými pojmy a výměry. Např. píše, že Platón míní spravedlností „to, co je v zájmu nejlepšího státu“ (s. 18, pozn. 37). Nic takového se ovšem v dané pasáži (433b) neříká, citace je tedy zcela chybná (patrně je přejatá z Popperovy knihy). Podobně nepodložené a vágní je operování s „dnešním“ pojetím spravedlnosti (formulace typu „dnešní, a tím pádem správné“ na s. 19 apod.). Způsob, jakým autorka diskutuje „rovnostářské“ pojetí spravedlnosti (a otázku, zda bylo známo starým Řekům, s. 20–21), je velmi povšechné a málo podložené (viz otázka, zda Řekové byli „rovnostáři“). Také není jasné, odkud bere autorka přesvědčení, že „rovnostářská teorie“ spravedlnosti „jistě existovala, ale v té době byla známá a přijímána pouze v určitých úzkých sofistických kruzích“ (s. 22) a co tím přesně míní.
- (c) V kap. 3 (Idealismus v politice) není jasné, k jakému z uvedených výkladů se autorka přiklání a proč, např. zda podle ní Platón (či postava Sókrata?) pokládá Kalipolis za

uskutečnitelnou či ne. Autorka dokonce píše, že „nikde [v *Ústavě*] však nenajdeme zmínku o tom, že by byl [Platón] přesvědčen o možné existenci takového státu [tj. ideální obce: Kalipolis]“ (s. 34). Tato formulace je silně zavádějící (resp. buď je neobratná, nebo chybná): uskutečnitelnost obce je explicitním tématem v páté (458a–b, 466d, 471c–473d) i šesté knize (502b), v nichž se Sókratés snaží obhájit tezi, že daná obec je uskutečnitelná. Teprve důkladnou interpretací těchto pasáží (a dalších souvisejících) je možné získat odpověď na to, co se v dialogu o ne/uskutečnitelnosti Kalipolis říká.

- (d) Dilema 4. kapitoly (zda Platón „věří v“ zákon degenerace) rozhoduje autorka pomocí paušálního a velmi nejasného tvrzení, že „v *Ústavě* se nenachází pasáž, ve které by Platón explicitně vyjádřil, že vyznává nebo věří v existenci jakéhokoliv obecně platného zákona“ (s. 39). Co přesně tím autorka míní? Že Platón popírá existenci jakékoli obecně platné zákonitosti či nutnosti?

3. Autorka prezentuje postoje formulované v *Ústavě* (většinou Sókratem) za postoje Platónovy (viz např. s. 12, 19, 34 aj.), ačkoli v Úvodu zmiňuje Straussovo varování, že „v žádném z dialogů neslyšíme hovořit Platóna osobně“, takže je „velmi nerozumné“ citovat úryvek z jeho dialogu „s cílem dokázat, že Platón zastával či nezastával určitou myšlenku či postoj“ (s. 8). Autorka se přesně této nerozumnosti téměř v celé práci dopouští, tj. pracuje s *Ústavou* nikoli jako s dialogem (v němž je třeba přihlížet nejen k tomu, co je řečeno, ale také k tomu, kdo mluví, ke komu a v jakých souvislostech), ale jako s explicitní formulací Platónových politických postojů.
4. Autorčino shrnutí polemiky kolem motivu „vznešené lži“ zůstává na příliš obecné a povrchní rovině (s. 11–12, 15–17). Výsledkem je pak např. úvaha, že mají-li strážci nulovou toleranci „ke lži v jakékoli podobě“, lze „jen těžko uvěřit, že právě tito strážci, kteří se vyznačují nekonečnou láskou k pravdě, by byli schopni tuto sice vznešenou, leč stále ještě lež, tolerovat.“ (s. 17).

Motiv tzv. vznešené lži je daleko komplexnější a při jeho interpretaci nelze zůstat na povrchním rozlišení pravda-lež. Každý pozornější čtenář *Ústavy* musí vidět, že určitá forma „nepravdy“ (tedy řeči obsahující nepravdu: 376e) je od počátku přítomná ve výchově dětí (říkáme jim „báje“ neboli mýty, μύθος, 377a4) a pokračuje mýtem o kovech (jenž autorka zmiňuje) či návrhem prokreačních rituálů v páté knize, které mají strážcům zakrýt pravdu o eugenickém řízení jejich „chovu“. Zajímavé je, že všechny tyto „lži“ se týkají původu člověka („odkud“ lidská bytost pochází). Lze se pak ptát, zda určitá forma „lži“ (mýtus) není (zvláště při vytváření společenství) nutná principiálně, např. právě u otázek přesahujících možnosti naší zkušenosti.

Také je třeba si uvědomit, že z třídy strážců (či vojáků) mají být postupně rekrutováni vládci-filosofové, kteří jediní (!) budou mít možnost nahlédnout skutečnou pravdu: pouze oni (a nikoli strážci) budou mít podle šesté a sedmé knihy možnost osvobodit se od získaných mínění (δόξα) a dospět ke skutečnému poznání (pravdy). Strážcům má zůstat pevné a stálé (a v rámci obce jednotné) mínění.

5. „Všechno a všichni včetně rostlin či zvířat, musí být šlechtěno podle určitých daných časových period.“ (s. 37) Kde se v *Ústavě* mluví o nutnosti šlechtit rostliny a zvířata?

6. Poněkud zvláště působí autorčino vyjádření, že „o žádných sociálních experimentech v kontextu Platónova ideálního státu tedy nemůže být řeč“ (s. 29). Sókratovy (!) radikální návrhy na to, jak *založit a vést* ideální obec lze samozřejmě za sociální inženýrství směle označit, ať už jde o společenství žen a dětí v páté knize či konkrétní návrh založení obce (tj. odebrání dětí do deseti let rodičům a jejich převýchovu, viz 540e–541a): jde o vědomý zásah do „přirozeného“ běhu (lidských) věcí na základě získané filosoficko-politické *techné* se zřetelem k určité „ideji“, tedy v myšlenkách pozorovanému vzoru, jenž má být uskutečněn. V tomto bodě není důvod Popperovu kritiku odmítat.
7. Podle autorky Aristoteles „tvrdil, že Platón v [možnost skutečné existence ideální obce] bezpodmínečně věřil a vnímal ji jako jediné správné řešení“ a dokládá to odkazem na článek D. Morrisona. V něm se však nic podobného neříká: Morrison pouze tvrdí, že Aristotelés bere Platónovy návrhy (v *Ústavě* a *Zákonech*) vážně.

Celkové hodnocení Předložená práce naplňuje požadavky žánru bakalářské práce, obsahuje však řadu formálních i obsahových nedostatků. Autorka si zvolila téma, které bylo patrně nad její síly. Zdá se, že věnovala většinu své pozornosti Popperově knize, od níž si však nedokázala zjednat dostatečný odstup. Bohužel nevyjasnila ani to, podle jakého kritéria onu „oprávněnost“ kritiky posuzuje, což považuji za zásadní nedostatek. Platónův text zůstal bohužel v práci upozaděn, což v důsledku vede k tomu, že zkoumaná otázka nebyla zodpovězena uspokojivě. Snad by bylo bývalo lépe vybrat si pouze jeden motiv a ten rozpracovat důkladněji. Na druhou stranu je však třeba ocenit, že autorka prostudovala poměrně velké množství literatury včetně několika zahraničních titulů. Vzhledem k náročnosti tématu práci **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnotit ji jako **dobrou**.

Mgr. Stanislav Synek, Ph.D.